

HİTİT ÜNİVERSİTESİ
HACI BEKTAŞ VELİ ARAŞTIRMA VE
UYGULAMA MERKEZİ

I. ULUSLARARASI HACI BEKTAŞ VELİ SEMPOZYUMU

07-09 MAYIS 2010 ÇORUM

Cilt II

“T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Çorum Valiliği ve Çorum Belediyesi’nin Katkılarıyla”

HİTİT ÜNİVERSİTESİ
HACI BEKTAŞ VELİ ARAŞTIRMA ve UYGULAMA MERKEZİ

I. Uluslararası
Hacı Bektaş Veli
Sempozyumu

YAYIN EDİTÖRLERİ

Prof. Dr. Osman EĞRİ
Doç. Dr. Mehmet EVKURAN
Yrd. Doç. Dr. Muammer CENGİL
Yrd. Doç. Dr. Adem KORUKCU

YAYINA HAZIRLAYANLAR

Prof. Dr. Osman EĞRİ
Doç. Dr. Mehmet EVKURAN
Yrd. Doç. Dr. Muammer CENGİL
Yrd. Doç. Dr. Habib AKDOĞAN
Yrd. Doç. Dr. Adem KORUKCU
Yrd. Doç. Dr. Merin UÇAR
Öğr. Gör. Veysel DİNLER
Haydar GÖZÜYILMAZ
Mustafa YÖNDEMLİ
Ceyhun Ulaş SOLMAZ
Ramazan GÜL
Fatih AKMAN
İshak DEMİR
Hatice KIR

TASARIM & BASKI

SFN Televizyon Tanıtım Tasarım Yayıncılık Ltd. Şti.
Cevizlidere Cad. 1237. Sok. No: 1/17 Balgat/ANKARA
Tel: 0312 472 37 73
www.sfn.com.tr

DAĞITIM

Hacı Bektaş Veli Araştırma ve Uygulama Merkezi
Mimar Sinan Mahallesi 3. Cadde İlahiyat Fakültesi B Blok 3. Kat PK19100 ÇORUM
Tel: 0364 234 63 58 /1144-1145 web: <http://hbektas.hitit.edu.tr>

I. Uluslararası Hacı Bektaş Sempozyumu –Sempozyum Bildirileri-
Baskı Yeri ve Yılı: Ankara 2011

ISBN: 978-605-872-93-08

Eserde yer alan bildiri metinlerinde ileri sürülen görüşlerin ilmi ve hukuki sorumluluğu sahiplerine aittir.

YENİÇERİLİĞİN KURULUŞU VE HACI BEKTAŞ VELİ

Doç. Dr. Yakup CİVELEK

Hitit Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi

ÖZET

Yeniçeriliğin kuruluşunda Hacı Bektaş-i Veli'nin rolü yada etkisi konusu gerek Osmanlı tarihi gerekse tasavvuf tarihi açısından hayli önemli bir konudur. Hacı Bektaş Veli'nin bu ocağın kurulmasındaki rol, çeşitli Menâkıbnameler ve Velâyetnâmelerde efsanevi ve tartışmalı biçimde yer almakla birlikte, kuruluşundan kapanışına kadar Yeniçeri ocağı incelendiğinde, bu kurum üzerindeki Bektaşiliğin etkisi açıkça ve tartışmasız biçimde görülmektedir. Tebliğde bu etki ve ilişki, hem Menâkıbname ve Velâyetnâme boyutuyla, hem yeniçerilik açısından tarihi kaynaklar boyutuyla, hem de konuyla ilgili yapılan bilimsel çalışmalar ışığında, farklı bir bakışla ele alınacak, her iki kurumun ne zaman, nasıl ve neden iletişim içine girdikleri sorularına cevaplanmaya çalışılacaktır.

Burada, Hacı Bektaş-i Veli'nin manevi önderliğinin, yeniçeri asker ocağına nasıl metafizik bir yapı kazandırdığı ele alınacak ve buradan günümüze, günümüz asker ocağına yansımalarına işaret edilecektir. Konuya son noktayı koyma iddiası taşımayan bu tebliğde ayrıca, günümüzde toplum nezdinde "peygamber ocağı" olarak görülen Türk ordusunun tarihi kökenlerinde Hacı Bektaş'ın manevi etkisi ve yansımalarının izleri bulunup bulunmadığı sorusunun cevabı üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Hacı Bektaş Veli, Bektaşilik, Yeniçeri Ocağı

GİRİŞ

Özel olarak Yeniçerilik ile Hacı Bektaş Veli'nin genel olarak da Osmanlı Devleti ile Bektaşiliğin ilişkisi, araştırmacıların en çok ilgisini çeken konular arasında yer almıştır. Heterodoks özellikli Bektaşiliğin ehl-i sünnet anlayışını benimseyen Osmanlı Devleti'nde rahatça varlığını uzun yıllar sürdürmesi de konuya olan önem ve ilgiyi artırmıştır

Osmanlı Devletinin düzenli ordusu konumunu üstlenen Yeniçerilik ve Hacı Bektaş Veli'nin bu askeri yapının kuruluşu ve daha sonraki dönemlerdeki ilişkisi hakkında pek çok bilimsel araştırma yapılmıştır. Konuyla ilgili kitap ya da makale düzeylerinde yapılan onca çalışmaya rağmen, konu bugüne kadar net çizgileriyle ortaya konamamış ve bu konuda son söz, ne yazık ki söylenememiştir. Bu önemli tespiti yeniden vurguladıktan sonra, bizim çalışmamızın da konuyla ilgili son sözü söyleme ve bu konudaki belirsizliği tamamen aydınlatma iddiasında olmadığını başlangıçta belirtmekte yarar vardır. Bu çalışma öncekiler gibi, elde edilen yeni veriler ve çalışmalar ışığında konuyu farklı bir yaklaşımdan ele

almaya çalışacak, öncekilerle bazen uzlaşan bazen de çelişen yorumlarla, mesele-ye yeni bir katkı sunmaya çalışacaktır.

Tebliğimize Osmanlı devleti ordusu hakkında genel bilgileri hatırlatmakla ve Osmanlı ordusundaki dini yapılanma ve sufi cemaatlerinden söz ederek başlamakta yarar vardır. Bu bağlamda Sultan Orhan olmak üzere, ilk dönem Osmanlı sultanlarının Hacı Bektaş'la bağlantısı hakkında söz edeceğiz. Daha sonra Sultan'ın Osmanlı ordusunun kurulmasında Hacı Bektaş'tan yardım talebini ve bununla ilgili olarak yeniçeri ocağının kuruluşunda Hacı Bektaş'ın rolü ve fonksiyonuna temas edilecek ve son olarak Osmanlı ordusunun manevi temellerinin oluşmasındaki Bektaşiliğin rolü üzerinde durulacaktır.

1. Osmanlı Devleti ve Sufi Cemaatler

Yeseviyye, Mevleviyye, Melamiyye, Kalenderiyye, Vefaiyye gibi pek çok dini yapı İstanbul'un fethine kadar Osmanlı ordusu içinde çeşitli şekillerde yer almıştır. Örneğin, Osmanlı Devleti'nin kuruluş devrinde Anadolu'da, Horasan Melâmetiliği'ne bağlı "Horasan Erenleri" yahut "Rum Abdalları" adları verilen, Yesevî, Haydârî ve Vefâî dervişlerinden oluşan Kalenderî zümreler ile Mevlana'nın 1273'teki vefatından sonra oğulları Çelebi Hüsameddin (ö. 1283), Sultan Veled (ö. 1312) ile onun torunu Ulu Arif Çelebi (ö. 1320) zamanlarında Mevlevî tarikatına bağlı Mevlevî gruplar bulunmaktaydı. İbn Battuta seyahatnamesinde XIII. yüzyıldan itibaren Anadolu'nun her yerinde yaygınlaşan ahî zümrelerin varlığından söz etmektedir.² Bu zümreler daha sonraki dönemlerde esnaf sülûfiliğine dönüşmüşlerdir.³

Osmanlı ordusundaki dinî yapıların iyice ortaya konması, devlet ricali ve ordu ile ilişkilerinin tespit edilmesi, Yeniçerilik ve Bektaşî itibatinın anlaşılmasına yardımcı olacaktır. Bu bağlamda Osmanlı Devleti'nin kuruluşu sürecinde, Babailik hareketinin bir kolu olarak gelişen Bektaşiliğin, Yeniçerilerle ilişkisini ve zamanla bu askeri yapı içinde çok hızlı bir şekilde nasıl kurumlaştığını açıklamak daha kolaydır. Bektaşî tarikatı yeniçerilerle ilişkisi dolayısıyla çok hızlı bir şekilde kurumlaşmıştır. Bir başka ifade ile Bektaşilik Yeniçeri kurumunun desteğiyle Osmanlı'da etkin bir dini kurum olarak kendini kabul ettirmiştir. Bektaşî şeyhlerinin ataması da, Bektaşiliğin devlet kademelerindeki önemini ve itibarını göstermektedir. Bektaşilik, protokolde birinci sırada kabul edilmekte, şeyhleri de Şeyhülislamlar tarafından tayin edilmekte iken, Kadiri, Nakşî vs. gibi tarikatlar, farklı kabul edildikleri için, şeyhlerinin tayinleri kadiaskerler tarafın-

¹ Ahmet Yaşar Ocak, *Türk Sufiliğine Bakışlar*, İletişim Yayınları, İstanbul 2007, s. 151-156.

² İbn Battuta, *Seyahatname*, YKY, İstanbul, 1983, s. 194-195.

³ Ahmet Yaşar Ocak, "Din", *Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi*, II, (Edi. E. İhsanoğlu), İR-CICA, İstanbul 1998, s. 125.

dan yapılmıştır. Evliya Çelebi⁴ de Bektaşiliğin o dönemde ne güçlendiğini ve ne denli büyüdüğüne işaretler, Orhan Gazi zamanında Osmanlı ülkesinde yedi yüz civarında Bektaşî tekkesi kurulduğundan söz etmektedir. Bu durum tarikatın gücünü ve o dönemki etkisine işaret eden bir örnektir.

1. 1. Osmanlıda Ordu ve Yeniçeri Ocağının Kuruluşu

Anadolu Selçukluları ve Mısır Memlûklarında bir benzeri olan Yeniçerilik Kurumu, 1826 yılındaki kaldırılışına kadar Osmanlı devletinin muvazzaf askerlerini tanımlayan bir kurum olarak görev yapmıştır. Selçuklu ve Memlûklarından örnek alınarak oluşturulan bu kurum Osmanlılarca öncekilerle kıyas edilemeyecek kadar geliştirilmiş ve fonksiyonel hale getirilmiştir.

Kesin olarak ne zaman kurulduğu belirlenemeyen ve üzerinde tartışmalar bulunan Yeniçeri Ocağı'nın, yaygın kanaate göre, XIV. yüzyılın son yarısında ve Edirne'nin fethinden sonra I. Murad döneminde, 1362 yılında kurulduğu kabul edilmektedir. Başka kaynaklarda ise ocağın, Bursa'nın Fethi (1326) ile İznik'in Fethi (1331) arasında, yaya ve atlı birlikleri şeklinde kurulduğu belirtilirken, Yeniçeri Kanunnamesi'ne (Kavânin-i Yeniçeriyân) göre, Orhan Gazi'nin oğlu Süleyman Paşa Yeniçeri ocağını kurmuştur. Uzunçarşılı'da, Yeniçeri ocağının Birinci Murad (1360-1389) tarafından 1362 yılında kurulduğunu kaydetmektedir.

Rumeli fetihlerinde ele geçirilen savaş esirlerinin beşte birlik kısmı, bir süre eğitildikten sonra, "yeniçeri" adıyla, 2 akçe yevmiye ile ihtiyaç duyulan yerlerde görevlendirilmiştir. Çeşitli mahzurları beraberinde getiren bu uygulama problemlere yol açtığı için, Çandarlı Kara Halil ile Karamanlı Kara Rûstem'in öncülüğüyle kaldırılmış ve Gelibolu Acemi Ocağı'nda yetiştirilen acemi oğlanları, Yeniçeri Ocağı'na alınmaya başlamıştır.¹⁰

Osmanlı Devleti'nin başarılarında çok önemli bir yere sahip olan Yeniçeri Ocağı, önceki yaya ve müsellemlerin ıslahı ve Hristiyan çocukların devşirilip bu çocuklara askerî eğitim verilmesi sonucu meydana gelmiştir. Ocağın ilk kurulu-

⁴ Evliya Çelebi, *Seyahatname*, YKY, İstanbul 1999, C. II, s. 26.

⁵ Frederick William Hasluck, *Christianity And Islam Under The Sultans*, Vol II, At The Clarendon Press, Oxford, 1929, C. II s. 488.

⁶ *Hikâyet-i İbda-ı Yeniçeriyân Ba Bereket-i Pir-i Şeyh Hacı Bektaş-ı Velî-i Müsliman* Thomas Chambert 1761; Metin And, *Şinasi'nin Şair Evlenmesi'den önce Yazılan İlk Türkçe Eserler*, İnkilap Aka Kitabevi,

⁷ Ahmed Cevad, *Tarih-i Asker-i Osmanî*, İstanbul, 1299, s. 1-3.

⁸ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti Teşkilatından Kapukulu Ocakları I Acemi ve Yeniçeri Ocağı*, Türk Tarih Kurum Basımevi, Ankara 1984, I, s. 145.

⁹ *Kavânin-i Yeniçeriyân*, Süleymaniye- Esad Efendi Ktp., nr. 2068: 4a.

¹⁰ Neşri, *Tarih*, İstanbul 1949, 62a, 198

şu ve acemi ocağına yeniçeri temini kaynaklarda şöyle yer almaktadır: İlk dönemler Gelibolu'daki acemi ocağına savaşlardaki esirler alınmış, bir süre yetiştirilip, Yeniçeri yapılmıştır. Önceleri yaşa dikkat edilmezken, daha sonraları sadece, 6-10 ve 20 yaşları arasındaki düşmanın yetim kalan erkek çocuklarının devşirilmesiyle ocağa yeniçeri kabul edilmiştir. İmparatorluğun genişlemesiyle birlikte, esirlerin önce Anadolu'daki, Türk çiftçileri yanında az bir bedel karşılığı, Türkleştirilip İslam dinine göre yetiştirilmeleri, daha sonra, Acemi Ocağı'na alınması uygulamasına geçilmiştir. Çandarlı Kara Halil'in hem yaya ve müsellemler denilen ilk Türk yaya ve süvari kuvvetlerinin hem de Yeniçeri ocağının kurulmasında önemli rol oynadığı ifade edilmektedir.¹¹

Rum diyarı ve Balkanlarda fetihlerden sonra Hristiyanların birden fazla çocuklarının Acemi ocağına alınması için Devşirme Kanunu çıkarılmıştır. Önceleleri titizlikle uygulanan bu usul, sonraki idarecilerin yaptığı kimi keyfi uygulamalarla sarsılmış ve bozulmuş, ilk dönemlerdeki ciddiyet ve titizlik sonraki yüzyıllarda aynı şekilde gösterilememiştir.¹² Ücretli ve piyade bir askerî bir sınıf olan Yeniçeriler, seferde veya kale nöbetinde olmadıkları zaman kışlarında kalır, üç ayda bir ulûfe adı verilen maaşlarını, büyük bir merasimle alırlar, kırk beş yaşında emekli olurlar, emekli olmadan da evlenemezlerdi. Emekli olanlar ise üniformaları ile dolaşırlar, dilerlerse kışlarında kalmaya devam ederlerdi. Kışlada kalanlar zamanlarını ocağa yeni katılan gençlere savaş anılarını anlatarak geçirirlerdi.¹³

1. 2. Yeniçeri Ocağının Durumu

Yeniçeri Ocağındaki asker sayısı, başlangıçta az iken, I. Bayezid döneminde 10 000'e, II. Murad zamanında 11 000'e, Fatih devrinde 12 000'e, Kanunî döneminde 14 000 veya 40 000'e kadar çıkmıştır. Ocağın disiplini ve itaati, onları II. Murad zamanında hatırı sayılır bir kuvvet haline getirmiş; ancak ocak III. Murad'dan sonra bozulmaya başlamıştır. Ocağın bozulması sonucu yeniçeriler İstanbul'daki isyanlarda başrolü oynamıştır. Osmanlı tarihinde ilk yeniçeri isyanı II. Mehmed'in ilk saltanatında gerçekleşmiş, bu tarihten sonra yeniçerilerin devlet işlerine müdahalesi sürekli hâle gelmiştir. Karaman seferinden dönen yeniçerilerin II. Mehmed'in, yolunu kesmesi ve sefer ihsanı istemeleri üzerine, II. Mehmed, firarî yeniçerileri cezalandırmıştır. Kimi olaylardan sonra taşraya muhafız birlikleri olarak gönderilen yeniçeriler taşradaki bazı yöneticilerle birlikte, zamanla merkezi

¹¹ Uzunçarşılı, *Kapukulu Ocakları*, s.146.

¹² Mehmet Arslan, "Yeniçeriliğin Kaldırılmasına Dair Edebî Bir Metin: Aynî'nin Manzum Nusratnâmesi", *Osmanlı Edebiyat Tarih Kültür Makaleleri*, İstanbul 2000, s.321-324; Uzunçarşılı, *age.*, s. 477.

¹³ Godfrey Goodwin, *Yeniçeriler*, (Çev. Derin Türkömer), Doğan Kitapçılık, İstanbul, 991, s. 70; Abdülkadir Özcan, "Osmanlı Askerî Teşkilâtı", *Osmanlı Devlet Ve Medeniyeti Tarihi*, I, (Editör: E. İhsanoğlu), IRCICA, İstanbul, 1994, 339-344.

idarenin nazarında itibarlarını kaybetmişlerdir. Anadolu’da yerleşik hayat yaşayan yeniçeriler, burada da yeni bir fesat unsuru haline gelmiştir. Tımar sisteminin eski önemini yitirmesi, sipahileri başka imkanlar aramaya sevk etmiştir. Vaktiyle asayiş-i temin için yetiştirilen yeniçeriler, taşrada hakim duruma gelmiş ve eli silahlı eşkıya zümrelerine dönüşmüşlerdir. III. Mehmed dönemindeki Celâlî ayaklanmalarında rol alanların önemli kısmının ¹⁴Yeniçeri ocağına kayıtlı olması, Yeniçerilik kurumun kapanmasını hızlandırmıştır.

1. 3. Yeniçeriliğin Kuruluşunda Bektaşiliğin Etkisi ve Bektaşilik Karakazanı

Yeniçeriler ile Bektaşilik arasındaki ilişkiler üzerine yapılan araştırmalarda temel kaynaklara inilmediği ¹⁵, kimi araştırmalarda bu ilişkinin yeniçeriler açısından ¹⁶kimisinde de Bektaşilik açısından ¹⁷ele alındığı görülmektedir. Mevcut çalışmalara rağmen konuyla ilgili cevaplanması gereken pek çok soru bulunmaktadır. Velâyetnâmelere ve Osmanlı kroniklerine dayanan çalışmalarda konu bir söylenti tarzında ele alınmakta ve şöyle aktarılmaktadır:

Sultan Orhan yeni bir ordu kurmaya karar verince, ordunun kuruluş merasimine katılmak için 1339 yılında Hacı Bektaş Velî’yi Bursa’ya davet etmiştir. Bursa’da askerî merasimler esnasında askerlerden birinin başına sağ elini dayayıp dua eden Hacı Bektaş Velî ocağına bir kazan hediye etmiş, askerlere de ak keçeden yapılmış börkler giydirmiş ve yeni kurulan bu askerî birliğe de “yeniçeri” adını vermiştir ¹⁸. Bundan sonra Yeniçeri Ocağı’nın “*doksan dört ortasında*” bir Bektaşî babası bulunmuş, Yeniçeri Ağası atandığında Hacıbektaş’taki Bektaşî Şeyhi İstanbul’a gelerek Ağa’nın tacını giydirir olmuştur. Ancak kroniklere göre, son-

¹⁴ Mehmet Arslan, “ağm”, s., 324

¹⁵ Baki Öz, *Bektaşilik Nedir?* İstanbul, 1997, s. 13-21; Kemal Daşcıoğlu, “Yeniçeri Ocağı ve Bektaşî Zâviyelerinin Kapatılması”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, 34 (Yaz 2005). s. 307-314; Metin Ziya Köse, “Yeniçeri Ocağı’nın Bektaşileşme Süreci ve Yeniçeri- Bektaşî İlişkileri”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, 49, (Kış 2009), s. 195-204; Mustafa Alkan, “Yeniçeriler ve Bektaşilik”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, sayı. 50, yıl. 2009, s. 244.

¹⁶ Uzunçarşılı, *age.*, s. 147-150; Reşad Ekrem Koçu, *Yeniçeriler*, Koçu Yayınları, İstanbul, 1964, s. 7-10; Goodwin, *age.*, s. 69-72.

¹⁷ J. Kingsley Birge, *The Bektashi Order of Dervishes*, Hartford Seminary Press, Hartford, 1937, s. 74; A. Yılmaz Soyoyer, *19. Yüzyılda Bektaşilik*, Akademi Kitabevi, İzmir, 2005, s. 70-74; Hülya Küçük, *Kurtuluş Savaşı’nda Bektaşiler*, Kitabevi Yayınevi, İstanbul, 2003, s. 36-38.

¹⁸ Ahmed Cevdet Paşa, *Tarih-i Cevdet*, XII, Matbaa-i Osmaniye, İstanbul, 1309, C. XII, s. 179-180; İrfan Gündüz, *Osmanlılarda Devlet-Tekke Münasebetleri*, Seha Neşriyat, İstanbul, 1989, s. 133; Şevki Koca, *Öndeng Songung Gürgele Bektaşî Kültür Argümanlarına Göre Yeniçeri Ocağı ve Devşirmeler*, Nazenin Yayıncılık, İstanbul, 2000, s. 23-25.

raki dönemlerde bu yolla ocağa giren Bektaşî kılıklı bir kısım “*derbeder mülhidler*” zamanla askerin de itikadını bozulmasına yol açmıştır¹⁹.

Diğer bazı kaynaklarda ise ocağın kurulması süreci şöyle gerçekleşmiştir: I. Murat, 1362’deki ocağın kuruluşunda dua etmesi için davet etmek üzere, Mabeyn Emir’lerinden Koca Bektaş Paşa’yı Hacı Bektaş Veli’ye göndermiştir.

Doğum ve ölüm yılı ihtilaflı olmakla beraber Hacı Bektaş Veli’nin yaşadığı çağın XIII. yüzyılın ikinci yarısı olduğu ifade edilmektedir. Kaynaklarda doğum tarihlerinin 1209-1248 arası, vefât tarihlerinin de 1270-1337 arası olduğu görülmektedir.²⁰ Yeniçeriliğin kuruluş tarihi de Hacı Bektaş Veli’nin doğum ve ölüm tarihi gibi ihtilaflıdır. Genel olarak Yeniçeri Ocağı’nın, 1339 yılında Bursa’da yapıldığı söylenen merasimle veya Gazi Süleyman Paşa’nın Bolayır’ı fethi sürecinde (1354-1357) ya da Murat Hüdavendigâr’ın Edirne’yi fethi (1362) sırasında kurulduğu ifade edilmektedir. Bu durumda Hacı Bektaş Veli’nin ister 1270’de ister 1337’deki ölüm tarihi kabul edilsin, Yeniçerilik, tarihi bakımdan Hacı Bektaş Veli’nin ölümünden sonra kurulmaktadır.

Yukarıda açıklandığı gibi Hacı Bektaş Veli’nin ölüm tarihi ile Yeniçeri Ocağı’nın kuruluşu arasındaki zaman farkı dikkate alındığında, bazı Velâyetnâme ve kroniklerde efsanevi biçimde anlatılan bu olayın tarihi bakımdan gerçekleşmesi mümkün olmadığı anlaşılabacaktır. Bu durumda da Hacı Bektaş Veli’nin ocak kurulmadan önce Orhan Bey’le görüşmüş ve Kutsal Karakazanı ocağa hediye edeceğini söylemiş olması gerekmektedir. Hacı Bektaş’ın kuruluş esnasında bulunmasının tarihen imkansız olması karşısında, bazı araştırmalar, bu davetin Postnişin Seyyid Ali Sultan (Timurtaş Dede- Kızıl Deli)’ye yapıldığını, onun Koca Bektaş Paşa ile gelirken **Karakazanı** da getirdiğini kaydederek, Bektaş Paşa ile Timurtaş Dede tören yerine gelerek Sultan Orhan Bey’e görüşmüş ve Hacı Bektaş Veli adına kuruluş duasını yapmış, ordunun adını da yeni asker anlamına gelen “yeni çeri” koymuştur. Bu anlatıma göre Seyyid Ali Sultan Yeniçeriliğin kurulmasındaki etkin rol oynayan Bektaşî konumundadır. Bektaş Paşa ile Timurtaş Dede’nin Dergahtan getirerek Yeniçeri ocağına bağış ettiği **Karakazan** budur. Karakazan yeniçeriliğin kaldırıldığı 1826 yılına kadar ocakta kalmış, kapanıştan sonra dergâha geri gönderilmiştir. 1926 yılında dergâhların kanunen kapatılmasıyla Ankara Etnografya müzesine alınmıştır. 1964 yılında tekrar Hacı Bektaş Veli dergâhına konmuştur.

1. 4. Postnişin Timurtaş (Kızıl Deli)’in Ocağın Kuruluş Duası

Yeniçeri Ocağı’nın kuruluşunda Hacı Bektaş Veli yerine kimilerine göre, Bel evladı, kimilerine göre yol evladı olan, Postnişin Seyyid Ali Sultan (Timurtaş

¹⁹ Es’ad, age., s. 199 vd; Cevdet, age., s. 179-182

²⁰ Abdurrahman Güzel , “Hacı Bektaş Veli’nin Hayatı ve Eserleri”, *Türk Kültürü Ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, http://www.hbektasveli.gazi.edu.tr/dergi_dosyalar/01-15-21.pdf

Dede- Kızıl Deli -1310-1402)²¹ Anadolu ve Balkanlar'da çalışmalar yapan, I. Murat'ın takdirini, hayranlığını ve bağlılığını kazanan bir Anadolu gazisidir. Seyyid Ali Sultan Oğuz Türklerini Anadolu'ya yerleştirmiş, Rum ve Ermenileri Müslüman ederek kardeşlik müessesesini kurmuş, Dimitoka'ya dergâhını kurarak Sultan Orhan'ın beğenisini kazanmış, Hacı Bektaş adına Yeniçeri Ocağı için dua etmiş kılık kıyafetini tefriş etmiştir. Kızıl Deli'nin ocağın kurulmasındaki bu rolünden dolayı, Yeniçeriler Hacı Bektaş Dergâhına bağlı kalmışlardır. Arşivlerde Seyyid Ali Sultan Bektaş dergâhıyla ilgili pek çok padişah fermanları, beratı bulunmaktadır. Dergâhın Osmanlı²² siyasi sistemiyle ilişkisine göstermesi açısından bu belgeler önem taşımaktadır .

Yeniçeriliğin kuruluşunda Hacı Bektaş Veli adına kuruluş duasını yapan Seyyid Ali Sultan (Timurtaş Dede- Kızıl Deli) duasında şunları söylemiştir:

Yeni Çerimiz (Yeni Doğan Oğuz Askerlerimiz.) Siz Baş (emirimiz) beyimiz Orhan Hanın kulluğundan usanmayınız. . . Yolunda izinde, olun ki, sonunuz önünüzden hayırlı gele.

Çalap Tanrı Oğuz milletini özel niteliklerle bezeyerek yeryüzüne gönderdi.

Kendini yetiştirmek, Tüm Oğuzların güneşi olmak senin görevin oldu. Dürüst, güçlü bir yeni çeri oldun, Çalap Tanrı Oğuzlara böyle yardım etti. Kalbin, Oğuz ve ülkesi için sevgiyle dolu. Oğuz Atalarına deründan bağlı oldun. Hüncarımız Hacı Bektaş Veli Osman Bey'den istedi. Şimdiki hanımız Orhan Beyden de istedi. Onlar kabul etti. Lisam Oğuz'ca(Türkçe) olacak didi, ibadetini Türk dilinde Tanrı Çalab sevecek didi, gücünüz kuvvetiniz dünyaya sahip olacak, bozulan dünya nizamın Çalab tanrı Oğuzlar eliyle düzene koyar ola. Ahenk içinde Gulbangi Muhammed'i-

²¹ Seyyid Ali Sultan'ın tarihi şahsiyeti hakkında, onun, Osmanlı Devleti'nin kuruluş döneminde Rumeli'nin Türkleşmesi ve İslamlaşmasında büyük roller üstlenmiş bir gazi-derviş olması dışında, gerek arşiv, gerekse devrin kaynaklarında yeterli bilgiler bulunmamaktadır. Yıldırım Bayezid döneminden itibaren onun tekkisi için vakıflar tahsis edilmiş ve adına bir Velayetname kaleme alınmıştır. Ahmet Yaşar Ocak, Haşim Şahin, Rıza Yıldırım, Irene Beldiceanu-Steinherr, John K. Birge, Irene Melikoff, Suraiya Faroqi tarafından konu üzerinde çok az açıklama yapılmasına karşın, Ö. Lütfi Barkan ve M. Tayyib Gokbilgin'in verdiği bilgiler de yeterli değildir. Seyyid Ali Sultan için bkz. Haşim Şahin, "Seyyid Ali Sultan (Kızıldeli) Üzerine Bir Literatür Değerlendirmesi", *Türk Kültürü Ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* Yıl 2010, Sayı 53, S. 17-33, Ali Sinan Bilgili, "Osmanlı Arşiv Belgelerine Göre Kızıldeli (Seyyid Ali Sultan) Zaviyesi (1401-1826)", *Türk Kültürü Ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* yıl 2010, sayı 53, s. 89-113; Selahattin Tozlu, "Osmanlı Arşiv Belgelerine Göre Kızıldeli (Seyyid Ali Sultan) Zaviyesi (1826-1852)", *Türk Kültürü Ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* yıl 2010, sayı 53, s. 127-151.

²² Yunus Koçak, Oğuzların Anadolu'da Dergahları, <http://www.caginpolisi.com.tr/55/25-26-27.htm>

yi Akşam sabah yad edeceksin. Ücretlerinizi aldığınızda, Çalap Tanrıya Şükran ola. Hacı Bektaş Veli Tarafıyan, Umutgahın Bektaşıyan ola²³.

1. 5. Yeniçeri Duası

Ocak kurulduktan sonra Yeniçeriler tarafından okunan dualarda da, Bektaşilik ilişkisi görülmektedir. Bu duanın sözleri şöyledir:

Pirimiz Üstadımız, Hünkârımız Hacı Bektaş Veli, Ali Himmeti üstümüzde şayeste-i beyan ola.

Yeni Çarimize (yeniçeri) Hacı Bektaş Veli pirimiz buyurmuş. Unudulmaya.

Hanın(Orhan Bey'in) kulluğuna daim kayum oluna, ki, kılıcımız keskin ola. Bayrağımız en yüksekte ola.

Elinize(İl'inize) sahip oluna.

Şehirlerimize küffar giremeye.

Belinize sahip oluna

Oğuz'umuz sağlam ola

Dilinize sahip oluna

Lisanı Oğuzça'dan başka dilinize girmeye Çalap Tanrı hoşnut kıla.

Nuri Nebi, keremi Ali

Pirimiz Hünkâr Hacı Bektaş Veli

*demine devranını huuu diyelim huuu...*²⁴

Seyyid Ali Sultan (Timurtaş Dede) Dua ederken elini bir askerin başına koymuştur. Seyyid Ali Sultan'ın kolunun yeni çok geniş olduğu için, külâh şeklinde askerin ensesine gelmiş, bunun üzerine Sultan Orhan han şöyle emir vermiştir: “Şu manzarayı devam ettirecek başta akkülâh olacak, külâhın üst ucu geriye devrik²⁵ her askerin ensesine yığılmış olacak” Bu emir tarih boyunca da öyle olmuştur .

1. 6. Yeniçeri Gulbangı

Yeniçerilerde Gulbang okuma köklü bir gelenek olarak kabul edilmektedir. Farsça gul ve bang kelimelerinden oluşan ve “gülseşi” anlamına gelen Gulbang - gulbang Bektaşiler ve Mevlevilerin, yeniçerilerin törenlerinde birlikte yüksek sesle okudukları duadır. Gülbang şöyle uygulanmıştır: Üç ayda bir maaş alan Yeniçerilere, maaş dağıtım törenlerinde önce yemek daveti verilir, sonra, saray mutfağından çorba, pilav ve zerde yerlerdi. Yemekten sonra Yeniçeriler Ortaka-

²³ Yunus Koçak, “On Nisan Polis Teşkilatı Kuruluşu”, <http://www.caginpolisi.com.tr/100/50-51-52.htm>, erişim tarihi, 18.10.2010

²⁴ Yunus Koçak, “(10 Nisan İçin) Tarihte, Asayiş ve İdare Şekillerine Göre Zabıta”, http://www.caginpolisi.com.tr/v1/yazdir.php?art_id=1316, erişim tarihi, 18.10.2010

²⁵ Seyit Gazi İlçesinde. Sultan suca Dergahında bir cönkden alınmıştır.

pi'ya gelirler ve başçavuş kubbe altı önünde ayakta durur, sonra çaprazvari olmak üzere iki elini göğsüne koyarak, Gulbang çekerdi. Bu başçavuş, Yeniçeri Ordusunun 66'ncı ortasında, Hacı Bektaş Tekkesi şeyhi tarafından atanmış bir halife baba'dır. Bu baba Hacı Bektaş Velî makamını sembolize etmektedir. Bu halife baba tarafından aşağıdaki Gulbangı okurdu²⁶:

*“Bismillah Allah Allah// Hüü//
Yolum, yolunuz, kolum kolunuz, dolum dolunuz, dinim dininiz,
başım yolunuzda, canım uğrunuzda,
malım, törenizde kurban//
Dilim tercüman, erenlerden ferman//
Tuz, su, ekmek gördüm//
Yoldan ayrılırsam tuttuğunuz kılıç, boynuma doğrak, mürdüm//
Gerçekler demine, Pir gayretine, Ya Ali hüü, Allah, Eyvallah”.*

Yukarıda sözlerini aktardığımız dışında Gulbangın, Gulbang-i Aşure, Gulbang-ı Seyahat, Gulbang-ı Tevhid, Gulbang adlarıyla çeşitli Gulbang duaları bulunmaktadır.

1. 7. Yeniçeri Ocağının İç Yapısı ve İşleyişi

Yeniçeri Ocağını meydana getiren sınıfların tümüne “Kapıkulu” denirdi. Kapıkulu Ocaklarının yaya kısmı şu bölümlere ayrılırdı: 1) Acemi Ocağı, 2) Yeniçeri Ocağı, 3) Cebeci Ocağı, 4) Topçu Ocağı, 5) Top arabacıları, 6) Kumbaracı bölükleri, 7) Lağımçı bölükleri. Ocak subayları, ocak ve orta subayları olmak üzere iki kısma ayrılmıştır. Yeniçeri Ağası, Sekbanbaşı, Kul Kethüdası, Zağarcıbaşı, Samsoncubaşı, Turnacıbaşı, Hasekiler, Başçavuş, Başdeveci, Deveciler, Baş Yayabaşı, Mühzür Ağası, Kethüdasıyeri, Baş, Bölükbaşı isimleriyle üst rütbeli subayla sınıfı oluşturulmuştur. Sancak beyi konumunda sayılan ve günümüzün Genelkurmay başkanı niteliğini taşıyan Yeniçeri Ağası'na, Beylerbeyliğine ve Kaptan-ı Derya'lığa yükselme hakkı verilmiştir. Gece zabıtasını, yöneten Yeniçeriler, Asesbaşı, yeniçeri'ler içerisinde seçilerek bir Başkarakullukçu emrinde, gece ve gündüz devriye çıkarak şehir içerisinde, emniyet ve asayişini temin eden askerlere Kullukçu ve Karakullukçu diye isimlendirilmiştir. Bunların toplu bulundukları yerler “Karakullukhane” olarak adlandırılmıştır. Yeniçeri ocağından seçilen “Yasakçılar” da İstanbul'da bulunan yabancı misyonların koruma görevi verilmiştir.

Padişah'ın özel askerlerinden seçilerek Yeniçeri Ağasının emrine verilen Aşayiş Ağası halkın emniyet ve sükunu için görevlendirilmiştir. Yeniçeri Ağası düşman üzerine sefere gittiğinde, halkın güvenliğinden sorumlu ahalinin Huzur ve sükunundan Sekbancıbaşı veya Subaşı sorumlu tutulmuştur.

²⁶ Koca, *age.*, s. 52-54.

1. 8. Yeniçeriliğin Bozulması ve Kaldırılması

Yeniçeri ocağı II. Mahmud'un fermanıyla Haziran 1826 tarihinde kapatılmıştır. Kapatılmasının çeşitli sebepleri bulunmaktadır. Ocak üzerinden otoriter bir gücün kalkması, iltimas ve iltizam ve himaye ile Yeniçeri Ocağına harici adam alınması, makam ve mevki hırsı ve can kaygısıyla vezirlerin, ağaların, kendi arzularına hizmet etmek üzere isyan için ocağı tahrik etmeleri, yeniçeri ocağının kaldırılmasının sebepleri arasında yer almaktadır²⁷.

Yeniçeriler arasında esnafın olması, evli yeniçeri sayısının artması, ocaktaki kışlaları yerine yeniçerilerin evlerinde yatmaları yani aile hayatına geçmeleri kısacası artan disiplinsizlik ocağın bozulmasına neden olan diğer etkenlerdir. Ayrıca Yeniçerilerin İstanbul'da meydana gelen isyanlarda başrol oynaması, savaş esnasında ise korkak, gevsek ve itaatsiz davranmaları ocağın kaldırılmasına gerekçe olmuştur.

Böylece Haziran 1826 tarihinde yeniçerilerin tüm direnmelerine rağmen Yeniçeri Ocağı kaldırılmıştır. Yeniçeri Ocağının kaldırılışından sonra II. Mahmud'un emriyle Avrupaî tarzda talim yapacak olan Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye adlı yeni bir askerî teşkilat kurulmuştur.²⁸

Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılışı Osmanlı tarihindeki önemli olaylardan biridir ve ocağı kaldıran Sultan II. Mahmud, öncü bir "*müceddid*" olarak kabul edilmiştir²⁹. Yeniçeri ocağının kapatılmasını takiben, Yeniçeri Ocağı ile olan bağı ve şer'i ve siyasi bakımdan İslam'a uymayan söz ve davranışlarının engellenmesi amacıyla Bektaşî Tekkelerinin de bir kısmı kapatılmış ve resmi makamlar tarafından değişik muamelelere uğratılmışlardır. Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasından sonra bazı kaynaklar Bektaşî tekkelerinin genel durumundan söz etmiştir³⁰.

2. Hacı Bektaş Veli ve Bektaşilik Bağları

Genelde ehl-i sünnet anlayışını benimseyen Osmanlı toplumu ve Osmanlı Devleti'nde, heterodoks dinsel yapılanmalar içinde devletin resmen tanıdığı ilk ve tek tarikatı olan Bektaşilik, teolojik yapısı, Osmanlı devlet yapılanmasındaki yeri, Yeniçeri Ocağı ile ilişkileri, kapatılma süreci ve ayakta kalma gayretleri itibarıyla kendisinden fazlaca söz ettirmeye hak kazanan bir tarikatıdır ve yapılan pek çok araştırmaya rağmen günümüzde hala birçok bilinmeyi ile tarihsel

²⁷ Uzunçarsılı, *age.*, s.477.

²⁸ Mehtap Erdoğan, "Yeniçeriliğin Kaldırılışına Dair Tarihi ve Edebî Bir Eser: Emâre-i Zafer", *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, s. 74

²⁹ Lutfi, 1290, s. 11

³⁰ Es'ad Efendi, 1293; Es'ad, 2000; Cevdet, 1309; Lutfi, 1290; İlgürel, 1986; Mutlu, 1994; Daşcıoğlu, 1996; Ayar, 1998; Şirvanlı, 2001.

güncelliğini korumaktadır. Devlet ve Bektaşilik arasındaki inanç alanındaki bu farklılık, araştırmacıların Bektaşiliğe olan ilgisini artıran bir sebep olmuştur.

Yeniçeri Ocağı ve Bektaşilik ilişkisini tam olarak ortaya koyabilmek için Bektaşiliğin 1826'da resmen kapatılmasına kadar olan ve kapatılması sonrasında sürecin kapsamlı olarak incelenmesi gerekmektedir. Araştırmalarda genel olarak Bektaşilik; a- Balım Sultan'a kadar olan dönem, b- Balım Sultan'dan 1826 yılına kadarki dönem c- 1826 sonrası dönem olarak üç farklı özgün dönem olarak incelemektedir. İlk dönemin en büyük şahsiyeti ve Tarikatın kurucusu konumunda olan Hacı Bektâş-ı Velî şahsiyeti ve kimliği tam olarak belirlenmeden Bektaşilik kolayca anlaşılmayacaktır.

Rum abdallarının pîri olan ve Diyâr-ı Rûm'un büyük evliyalari arasında yer alan Hacı Bektâş Velî, Yeniçeri Ocağı'nın ve Bektaşiliğin pîri kabul edilmiş ve Alevî-Bektâşî kesiminin de merkezi bir konuma sahip, hem tarihi hem de menkıbevi yönleri bulunan bir şahsiyettir. Dönemin resmî kronikleri ve sûfi kaynaklarında pek söz edilmeyen Hacı Bektâş Velî hakkında yaşadığı dönem ve çevreden günümüze yazılı kaynak veya belge ulaşmamıştır. Onun hakkında ilk bilgileri, Elvan Çelebi'nin *Menâkıbü'l-kudsîyye* ve Ahmed Eflâkî'nin *Menâkıbü'l-'ârîfin*'i gibi kendi zamanından sonra yazılmış XIV. yüzyıla ait ikinci dereceden eserlerde bulmaktayız. XV. Yüzyılda ise *Menâkıb-ı Hünkâr Hacı Bektâş Velî* adlı, ancak daha çok *Vilâyetnâme-i Hacı Bektâş* veya sadece *Vilâyetnâme* adlı eser, Hacı Bektâş Velî hakkında bilgi vermektedir. Bu eser, Hacı Bektâş Velî'nin tarihî şahsiyetini tespiti yarayacak çok önemli veriler ihtiva etmekte ve günümüz Bektaşilik ve Alevilik geleneğinde inançların çoğunun kaynağını oluşturmaktadır.

Elvan Çelebi, Ahmed Eflâkî ve Âşıkpaşazâde'nin eserleri ile *Vilâyetnâme*'deki bilgiler harmanlandığında, Hacı Bektâş Velî'nin, Ahmed Yesevî ve Kutbüddin Haydar geleneklerini sıkı sıkıya koruyan bir Haydarî şeyhi olduğunu ve bir Vefâî şeyhi Baba İlyâs-ı Horasânî'nin halifesi bulunduğunu söylemek mümkündür. Buna göre Hacı Bektâş Velî, Yesevîlik ile Kalenderîliğin karışımından oluşan Haydarîlik tarikatının bir mensubu olarak Anadolu'ya geldiği, daha sonra Baba İlyâs-ı Horasânî çevresine girerek Vefâîlik tarikatına intisap ettiği ve hayatının sonuna kadar da böyle yaşadığı söylenebilir. Bu durumda adını taşıyan Bektaşiliği kendisinin kurmadığı ortaya çıkmaktadır.

Hiçbir tarikatın pîri, Hacı Bektâş Velî'nin Bektaşilikteki gibi bir konuma yükselmemiş ve onun gibi bu derece muazzam bir kült, güçlü bir iman ve kutsallık kazanmamıştır. Araştırmalar, yaşadığı dönemde pek meşhur olmayan Türkmen şeyhi Hacı Bektâş Velî'nin bu konuma, Abdal Mûsâ'nın çabalarıyla yükseldiğine işaret etmektedir.

XIV. yüzyılın ilk çeyreğinden sonra Hacı Bektâş Velî Tekkesi'nin şeyhi olan Abdal Mûsâ, Haydari dervişleriyle beraber, kuruluş aşamasındaki Osmanlı topraklarına giderek Orhan Gazi'nin ordusunda çeşitli savaşlara katılmış ve Osmanlı askerlerine Hacı Bektâş Velî'nin menkıbelerini anlatarak onu tanıtmıştır. Sırasıyla Bursa, Bergama, Antalya ve son olarak Antalya-Elmalı yakınındaki Tekkeköy'deki zaviyesinde bu tanıtım faaliyetini sürdürmüştür. (M. Fuad Köprülü,) Hacı Bektâş Velî'nin tarihi süreç içinde mitolojik unsurlarla menkıbeleşen şahsiyeti, XV. yüzyılın son yıllarında yazılan Vilâyetnâme ile daha geniş kitlelerce tanınmıştır. Hacı Bektâş Velî, Vilâyetnâme'de on iki imam soyuna nisbet edilerek Peygamber soyuna mensup bir seyyid konumu verilmekte, babası İbrâhîm-i Sâni tarafından, Horasan hükümdarı İmam Mûsâ el-Kâzım'a nisbet edilerek şehzade kabul edilmektedir. Eğitimini Lokmân-ı Perende ve Ahmed Yesevî'den alan Hacı Bektâş Velî, bu süreçte gösterdiği kerametlerle herkesi şaşırtır ve hayranlık uyandırır. Daha sonra hocası Ahmed Yesevî, halifelik sembollerini vererek, beline tahta kılıcını kuşatarak ona Diyâr-ı Rûm'u irşad görevini verir. Mekke'ye giderek "hacı" unvanını alan Hacı Bektâş Velî dönüştü Necefi ve Kerbelâ'yı ziyaret edip Anadolu'ya geçerek Sulucakarahöyük'e gelir ve Kadıncık Ana'nın evine yerleşir. Çobanlık yaparak geçimini sağlar. Daha sonra Kızılca Halveti yapan ve ünü yayılan Hacı Bektâş Velî'nin müridleri olur. Onu kıskanan velîlerle birlikte çeşitli yarışmalar yapar ve son olarak avucundaki yeşil beni göstererek Hz. Ali'nin mazharı olduğunu, yani onun kendi bedeninde zuhur ettiğini ispatlayınca Rum diyarının en büyük evliyası kabul edilir. Hacı Bektâş Velî Sulucakarahöyük'te iken Seyyid Mahmûd-ı Hayrânî, Ahî Evran gibi büyük Rum velîleriyle dost olur, çevredeki gayri müslimlerle ilişkiler kurar. Moğol idarecilerinin bazılarının İslam'a girmesine vesile olur. Yetiştirdiği halifelere; icazetnameler vererek Anadolu'nun diğer bölgelerine gönderir. Sonunda kerametine yakışır bir şekilde vefat eder.

Vilâyetnâme'de aktarılan ve Hacı Bektâş Velî'nin ölümünden sonra oluşan bu muazzam kültün esas kaynağının da o zamanlar muhtemelen bir Haydarî zaviyesi olan Sulucakarahöyük'teki dergâhı olduğu söylenebilir. Buradan hareketle, Hacı Bektâş Velî kültünün önce Haydarî tarikatı dervişleri arasında yayıldığını sonra Osmanlı gazileri aracılığıyla yayıldığını, Yeniçeri Ocağı kurulurken, ocak mensuplarının o dönem yaygın olan bu güçlü kült sebebiyle, Hacı Bektâş Velî'ye bağlandıklarını söyleyebiliriz. XVI. yüzyılın başlarında ise, Haydarîlik'ten ayrılıp Osmanlı'nın desteğini alan Balım Sultan, Hacı Bektâş Velî adına Bektaşîlik tarikatını kurmasıyla bu tarikat oluşum sürecini tamamlamıştır.

2. 1. Yeniçerilik ve Bektaşîliğin Manevi Bağları

Tarihi gelişim süreci de dikkatli incelendiğinde, Yeniçeri ocağının kuruluşundan itibaren Bektaşî Tekkeleri ile çok yakın ilişki içerisinde olduğu, dini, ahlaki ve askeri niteliklerinin büyük bir kısmını, Bektaşî geleneğinden ve bu

geleneğin temsilcilerinden aldığını söylemek mümkündür³¹. Osmanlı Ordusu konumundaki Yeniçeri ve Hacı Bektaş Veli arasındaki bağlantı konusu pek çok araştırmaya konu olmakla birlikte, kesin hatlarıyla ortaya konmamış bir husustur. Osmanlı kronikleri, Bektaşî kaynakları ve diğer çalışmalarda olay farklı boyutlardan ele alınmamaktadır. Ancak her iki kurum arasındaki ilişkinin varlığı öncelikle Osmanlı kronikleri ve Velâyetnâmelerde ele alınmaktadır. Osman Gazi veya Orhan Gazi ile Hacı Bektaş Veli'nin görüşmesinin tarihi olarak gerçekleşmesi ve tarihi gelişmelerle mutabık olması bir yana, bu rivayetler, efsanevi tarzda da olsa Velâyetnâmelerde ve bazı kroniklerde yer almakta ve Yeniçeriler bu olaya tümüyle inanmaktadırlar. Bu inancın bir sonucu olarak da yüzyıllardır, yeniçeri ocağında Bektaşiliğin izleri görülmekte ve Bektaşiliğin pek çok ritüelli bu ocağında ritüeli olarak uygulanmakta ve yaşanmaktadır. Yeniçeri ocağının da "Hacı Bektaş Köçeği" şeklinde adlandırılması da bunun bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır.

Yeniçerilik ve Bektaşilik sadece resmi kayıtlar ve bazı adlandırmalarla, aralarında ilişki kurulan iki kurum değildir. Bunun yanında her iki kurum manevi bakımdan da birbirleriyle ilişkilendirilmiştir. Bunun en belirgin örneği, Yeniçeri gülbangı ve duasında görmekteyiz. Yeniçeri ocağında okunan gülbang ve dualar yeniçeri ocağının manevi bağlantısının ne kadar yakın olduğunu göstermektedir.

Vilâyetnâme'de efsanevi biçimde yer alan Hacı Bektâş Velî şahsiyeti ve kültü önce Haydarî tarikatı dervişleri arasında yayılmış, ardından Osmanlı gazileri aracılığıyla, Yeniçeri Ocağına aktarılmıştır. Ocak mensupları da o dönem yaygın olan bu güçlü kült ve efsanevi şahsiyeti sebebiyle Hacı Bektâş Velî bağlanmışlardır.

2. 2. Yeniçerilik ve Bektaşiliğin İdari ve Siyasi Bağları

Yeniçeriler ile Bektaşilik arasındaki idari ve siyasi ilişkiyi tespit edebilmek için, tarihi süreçle uyumlu olmasa ve abartılarla dolu olsa da, kroniklere ve Velâyetnâmelere bakmak gerekmektedir. Bu kaynaklarda³² Hacı Bektaş Veli'nin Sultan Orhan'ın davetiyle Bursa'ya gelerek kuruluş merasimlerine katılmasının anlatılması, her iki kurum arasında idari ve siyasi bağlar olduğuna dair işaretler vermektedir. Bu bilgileri tarihi olarak ispatlamak zor olsa da, konuyla ilgili aktarılanlar, o dönemde en azından toplumun bu ilişkiye inanması bakımından önem arz etmektedir.

Öte yandan her iki kurum arasında idari bağları Yeniçeri Ocağı'na verilen isimlerden ve ocaktaki görevlilerin unvanlarından da anlamak mümkündür.

³¹ Osman Eğri, "Yeniçeri Ocağı'nın Manevi Eğitimi ve Bektaşilik", *Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, C. VIII/24, Kış 2002, s. 113-131; Uzunçarşılı, *age.*, s. 150;

³² A. Cevdet Paşa, *age.*, C. XII, s. 179-180; Ahmed Cevad, *age.*, s. 7; Gündüz, *age.*, 133; Koca, *age.*, s.23-25.

Yeniçeri ocağı “Ocağı Bektaşîyan”, “Taife-i Bektaşîyan”, Sanadid-i Bektaşîyan” (Bektaşîlerin Yigitleri, Cesurları, Kahramanları), ocaktaki derece ve terfi silsilesi “*silsile-i tarik-i Bektaşîyân*”; yeniçeri ağası, kul kâhyası, sekbanbaşı, Zağarcıbaşı, serturnaî ve başçavuş ağa’dan oluşan Yeniçeri genel kurmayı “*Sanâdid-i Bektaşîyân*” veya “*Rical-i Dûdmân-ı Bektaşîye*” (Bektaşî soyu), “Hacı Bektaş Ordu-su”, “Hacı Bektaş Oğulları” ve “Hacı Bektaş Köçeği- *Köçegân-ı Hacı Bektaş*” gibi isimlerle Bektaşîliğe nispet edilmiştir.

Bektaşî ve yeniçerilerin isimleri resmi kayıtlarda aynı defterler yazılması da, aralarındaki birlikteliğe işaret eden bir başka delildir. Hicrî 1071 / m. 1660 yılında da Yeniçeri Ağası Mustafa Ağa ve Ocak kâtibi Yusuf Efendi zamanında tutulan; şütürban, solakan, zağarcıyan-ı süvari, zağarcıyan-ı piyadegan, sekbanan, ocak imamı, ocak mütekaidleri, ser-turnai gibi bölük reisleri ile Hacı Bektaş Veli dervişanından olan yeniçeri reislerinin isimleri ve yevmiyeleri aynı deftere kaydedilmiştir³³.

Yeniçeriler ile Bektaşî bağına toplumsal hayattan bir örnek olarak, emekliye ayrılan yeniçerilerin açtıkları kahvehaneler verilebilir. Emekliye ayrılan yeniçerilerin, kahvehane açma hakları vardı. Kahvehane açmak gerekli izinleri aldıktan sonra Ağa kapısı önünde “Kahvehane Nişan Alayı” düzenlenir, alayın önünde, yeniçerinin emekli olduğu ortayı simgeleyen kabartma motifli “Orta nişanı” taşınırdı. Bu nişan sonra kahvehaneye asılırdı. Konvoyda sırasıyla baş karakullukçular, Bektaşî babaları, ellerinde keşkül ve teberlerle Bektaşî dervişleri, çorbacı ağa ve odabaşı ağa yürürdü. Bektaşî babası kahvehanede önce bir Gulbang çeker, orta nişanı büyük bir saygı ile kapının girişine asılır, sonra ocaklığa, gümüş şamdanlar üzerinde mumlar yakılırdı. Bektaşî babası, avucuna aldığı bir tutam şeker ile bir tutam kahveyi ateşe fırlatarak kahvecilerin piri, “Şâh-ı Şâzeli” hazretlerinin ruhaniyetinden istimdad ederdi. Hazreti Peygambere, Ehl-i Beyt ve ashaba salât-ı selâm, eski kahvecilerin ruhlarına, fâtihâlar okunduktan sonra, erenlerin bağı başı Hacı Bektaş Veli’nin adı zikredilerek Allah’a dua edilir ve bütün misafirlere ikramlar yapılırdı.³⁴

2. 3. Bektaşî Tekkelerinin Kapatılması

Yeniçeri Ocağının Haziran 1826 tarihinde kaldırılması ardından, Bektaşî tekkelerini de kısa süre içinde (8 Temmuz 1826) kapatılmış olması³⁵, her iki

³³ MAD. 819: 4. Uzunçarşılı, *age.*, C. I, 150, 235.

³⁴ Koca, *age.*, s. 114-115; Soyuer, *age.*, s. 71.

³⁵ Bâbussaâde Camii’nde, Padişah ve Şeyhülislâm Kadızâde Mehmed Tahir Efendi ve sünnî meşâyih ve ulemânın katılımıyla yapılan toplantıda Bektaşîlerin “*ehl-i bid’at ve müdmin-i hamr ve fesekâdan*” oldukları fetvası verilmiş ve Padişah Sultan İkinci Mahmud, bu fetvaya dayanarak Bektaşîliği yasaklamıştır. Esad Efendi, 1293: 213-221, 247-256.

kurum arasındaki yakın irtibatı açıkça ortaya koymaktadır.³⁶ Konu hakkındaki kaynaklarda da bu irtibata dikkat çekilmekte ve Bektaşiliğin yasaklanması ve mensuplarının sürgün edilişi, Bektaşî tekkelerinin yeniçerilerin “fesat yuvası”na dönüşmesine bağlanmakta, Bektaşîlerin yaşadıkları felaketin sebebinin de yeniçeriler ile olan irtibatlarından kaynaklandığı ifade edilmektedir.³⁷ Ayrıca yasak konusunda verilen fetva ve buna bağlı olan Padişah’ın yasaklama fermanında, Bektaşilik ve yeniçerilik bağlantısı ifade edilmektedir. Fermana, bazı bektaşîlerin, yeniçerilerin destek ve yardımlarıyla bazı tekke ve zâviyeleri zorla ele geçirmeleri, onların vakıf gelirlerine el koymaları, bazı yerlerde de sahte vakfiyelerle yeni vakıflar kurmaları, Bektaşî tekkelerinin kapatılma gerekçesi olarak belirtilmektedir.³⁸ “Vak’a-i Hayriye” diye adlandırılan kapatma olayı ve pek çok yeniçerinin öldürülmesi, Bektaşîleri, en büyük dayanaklarından mahrum bırakmış ve onları siyasi yalnızlığın içine sokmuştur.³⁹

Rumeli ve Anadolu’ya gönderilen resmi Arşiv belgeleri ve diğer klasik kaynaklar, Bektaşîlerin Yeniçeri Ocağı ile olan bağları ilişkilerine ve yeniçeri ocağının kapatılması ardından Bektaşî Tekkelerine karşı takınılacak tutuma işaret etmektedirler. Ayrıca arşiv belgelerinde, ilk fetihler sırasında Osmanlı sultanları Hacı Bektaş Veli ve mensuplarına mallar ihsan etmiş, vakıflar tahsis ettiği, daha sonra Bektaşîlerin, Yeniçerilere dayanarak tekke ve zaviyelerinin imajını bozacak davranışlarda bulundukları da ifade edilmektedir.⁴⁰

Bektaşî tekkelerinin kapatılmasını takiben eski yapılanlar dışındaki tekkeler yıktırılmış⁴¹, Anadolu ve Rumeli’deki yıktırılmayan eski Bektaşî⁴² tekkelerinden uygun olanlar ya cami ve mescid olarak kullanılmaya başlanmış⁴³, ya da Nakşi-

³⁶ İrene Mélikoff, *Uyur İdik Uyardılar Alevilik-Bektaşilik Araştırmaları*, (çev.Turan Alptekin), Cem Yayınevi, İstanbul, 1993, s. 227; Reha Çamuroğlu, *Yeniçerilerin Bektaşiliği ve Vaka-i Şerriye*, Kapı Yayınları, İstanbul, 1994, s. 29-32

³⁷ Ahmed Lütfi Efendi, *Vak’anüvis Ahmed Lütfi Efendi Tarihi*, I, YKY, İstanbul, 1999, C. I, 123; Şirvanlı Fatih Efendi, *Gülzâr-ı Fütûhât -Bir Görgü Tanığının Kalemile Yeniçeri Ocağının Kaldırılışı* (Haz. Mehmet Ali Beyhan), Kitabevi, İstanbul, 2001, 16b-18b.

³⁸ “...Bektaşî gürûhu yeniçeri tâ’ifesine istinâd ile o misüllü tekyeler ve zevâyânın isimlerini tabrif ve kendilerine nisbet ile zabt hâsılât-ı vakfi nefislerine hasr ve fık u fücür ile ekl ü bel’ ve ba’zı mahallerde dahi halkı idlâl için müceddeden tekyeler ihdâs ve birer fâsid vakfiye tertibiyle ihtirâ’-ı evkâf iderek sırren ve ‘alenen envâ’-ı şenâ’ata cesaret etmekte oldukları...”Esad Efendi, s. 215; Hür Mahmut Yücer, *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf (19. Yüzyıl)*, İnsan Yayınları, İstanbul, 2003, s. 466;

³⁹ Faroqhi, s.181.

⁴⁰ Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *Hatt-ı Hümayûnlar*, (BOA, HH.).s. 1734; Es’ad, s. 199-221; Es’ad, s. 648-649; Cevdet, s.179-185; Şirvanlı, s.19-20, 81

⁴¹ BOA, HH., 24493; Esad Efendi, s. 218.

⁴² Cevdet-Adliye: 1734; Esad Efendi, s. 218

bendilik, Mevlevilik ve Rûfâîlik gibi diğer tarikat mensuplarına verilmiştir⁴³. Bazı tekkelerdeki türbelere, yöredeki hâkim veya müftü tarafından bir türbedar görevlendirilmesi ve bunların Dersâdet'e bildirilmesi istenmiştir⁴⁴.

Bektaşîliği önce İstanbul'da yasaklayan Sultan İkinci Mahmud, yine aynı gerekçeyle, altı ay sonra da Anadolu sınırları dâhilinde Bektaşî tekke ve zâviyesi bulunan eyaletlerde de yasaklamıştır. Bununla ilgili eyaletlere ferman göndermiş ve yetkililere, Bektaşîlerin, Anadolu'dan kovulması, tekke ve zâviyelerinin kapatılması emredilmiştir⁴⁵. Hacıbektaş'taki Hacı Bektaş Velî Dergâhı bu yasaklamadan muâf tutulmuştur. Ancak mevcut mescidin yerine bir câmi yaptırılmış, Bektaşî tekkesi şeyhi Mehmed Hamdullah Efendi (1767-1836), Amasya'ya gönderilerek⁴⁶, yerine Nakşî şeyhlerinden Kayserili Şeyh Mehmed Said Efendi tayin edilmiştir. Özel konumu bulunan Hacıbektaş'taki vakfa dokunulmamakla birlikte⁴⁷ diğer Bektaşî dergâhlarının bütün mal varlıkları ya "ehl-i şünnet"⁴⁸ tarikatlara verilmiş veya hazine yararına müzayede usulü ile satılmıştır⁴⁹. Bektaşîlik ve tekkelerinin yasaklanması kararı 1848 yılından itibaren kısmen kaldırılmış ise de, resmen devam etmiştir⁴⁹.

Her iki kurumun kapatılmasında açıkça görüldüğü üzere Bektaşîlerle, Yeniçeri Ocağı bağlantılı kabul edilmiş ve Bektaşî Tekkelerinin kapatılmasının veya mallarına el konmasının sebeplerinden biri de bu ilişki olmuştur. Dolayısıyla Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması Bektaşî Tekkelerinin kapatılmasına veya etkisizleştirilmesine yol açtığı söylenebilir.

SONUÇ

XIII. yüzyılın sonunda Anadolu'nun Moğolların işgaline uğradığı dönemde, Bektaşîliğin Anadolu uçlarındaki gaziler arasında; Osmanlıların Rumeli'ye geçişinden sonra da Rumeli uçlarındaki gazilerin arasında yaygın olduğu görülmektedir.

Bektaşîlik, Orhan Gazi döneminden itibaren, Osmanlı coğrafyalarında görülen mistik bir harekettir. Bu hareket, bu yönüyle yetinmeyip, Osmanlı Ordusu, yeniçeri ocağında da merkezi bir yer edinmiştir. Yeniçeriler ile Bektaşîlik ilişkisi, Âşıkpaşa-zâde'nin verdiği bilgilere göre Abdal Musa ve müridleri tarafından kurulmuştur. Hacı Bektaş Velî zâviyesinden bakıldığında bu ilişki ve etkileme, önce gaziler arasında tanınmayla başlamıştır. Daha sonra, kuruluş sürecinden

⁴³ BOA, HH., 17453, 21839; Esad Efendi, s. 214.

⁴⁴ Cevdet-Evkaf; 21839; Esad Efendi, s. 218-219.

⁴⁵ Antalya Şer'îye Sicili, 3: Belge: 116, vrk. 29 a.

⁴⁶ Cevdet-Evkaf; 20538, BOA, HH., 15/15; 24588D, Küçük, *age.s.*, 34-35

⁴⁷ DH.MUİ;15/-1

⁴⁸ MAD. 9772.

⁴⁹ Koca, *age.*, s. 20

itibaren Bektaşiliğin yeniçeriler arasında yayılmıştır. Osmanlı kroniklerinde, başlangıcından itibaren Yeniçeri-Bektaşî birlikteliğinin var olduğu ve bunun zaman derinleşerek geliştiği ve ocağın kaldırılışına kadar sürdüğü kanaati yer almaktadır. Kaynaklar, her iki kurum arasındaki bu yakın ve köklü ilişkinin Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması ardından Bektaşiliği de yasaklanmasına yol açtığı ifade edilmektedir.

Tebliğimizde ifade ettiğimiz üzere Yeniçerilik ile Bektaşilik arasında manevi, idari ve siyasi bakımından güçlü bağlar kurulmuştur. Velâyetnâmeler, arşiv kayıtları vakıfnâmeler ve diğer kurumlar her iki kurum arasındaki bu bağlantıyı teyid etmektedir.

Biz de Yeniçerilerin, “Pirimiz Hünkârımız Hacı Bektaş Veli” diye bağırıp Gulbang okumalarını, rivayetlerdeki her türlü tartışmalara rağmen bu ocağın, bu ordunun teşekkülünde, manevi bağların güçlü oluşuna, Bektaşiliğin ve derişlerinin önemli rolüne işaret ettiği kanısındayız.

Bizce Bektaşilik, Osmanlı silahlı gücünün bel kemiği olan Yeniçeri ocağında, kendi tekkesini merkeze yerleştirerek, bu güce manevi çeşni katmış ve ordunun bireylerini “Allah'ın adını, Allahın mülkünün her köşesine ulaştırma” heyecan ve azmiyle donatmış, onlara bu yolda “ya şehid ya da gazi” olma ruhu aşılamıştır.

Konuyla ilgili rivayetlerde çeşitli farklılıklar olmakla birlikte, tebliğimizde işaret ettiğimiz üzere, Hacı Bektaş Veli'nin yeniçeri ocağının manevi önderi olmasını ve bunun makul bir anlayış olduğu düşüncesini taşıyoruz. Onun bu manevi önderliği, yeniçeri asker ocağına metafizik bir yapı bahşetmiş ve buradan günümüze, günümüz asker ocağına yansımalar olmuştur.

Belki de Yeniçeriliğin kaldırılması, ardından kurulan Asakir-i Mansure-i Muhammediye ve Cumhuriyet ordusunun özünde de bu yansımalar bulunduğu için, “Türk ordusu” ve “Asker ocağı” hala halk nazarında “peygamber ocağı” deyiimiyle anılmaktadır. Bir başka ifade ile Halkımız arasında ordumuz için “peygamber ocağı” deyiminin kullanılmasının kökenlerinde Hacı Bektaş'ın manevi etkisi ve yansımanın izleri bulunmaktadır.

KAYNAKÇA

- Ahmed Cevdet Paşa, *Tarih-i Cevdet*, XII, Matbaa-i Osmaniye, İstanbul, 1309, C. XII.
Ahmed Cevad, *Tarih-i Asker-i Osmanî*, İstanbul, 1299.
Ahmed Lütfi Efendi, *Vak'anüvis Ahmed Lûtfî Efendi Tarihi*, I, YKY, İstanbul, 1999.
Alkan, Mustafa. “Yeniçeriler ve Bektaşilik”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, sayı. 50, yıl. 2009.
And, Metin. *Şinasi'nin Şair Evlenmesi'den önce Yazılan İlk Türkçe Eserler*, İnkilap Aka Kitabevi, İstanbul, trs.

Antalya Şer'iye Sicili, 3: Belge: 116, vrk. 29 a.

Arslan, Mehmet. "Yeniçeriliğin Kaldırılmasına Dair Edebî Bir Metin: Aynî'nin Manzum Nusretnâmesi", *Osmanlı Edebiyat Tarih Kültür Makaleleri*, İstanbul 2000.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Hatt-ı Hümayûnlar (BOA. HH.)

Bilgili, Ali Sinan. "Osmanlı Arşiv Belgelerine Göre Kızıldeli (Seyyid Ali Sultan) Zaviyesi (1401-1826)", *Türk Kültürü Ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* yıl 2010, sayı 53, s. 89-113.

Birge, Kingsley. *The Bektashi Order of Dervishes*, Hartford Seminary Press, Hartford, 1937.

Çamuroğlu, Reha. *Yeniçerilerin Bektaşiliği ve Vaka-i Şerriye*, Kapı Yayınları, İstanbul, 1994.

Daşcıoğlu, Kemal. "Yeniçeri Ocağı ve Bektaşî Zâviyelerinin Kapatılması", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 34 (Yaz 2005).

Eğri, Osman. "Yeniçeri Ocağı'nın Manevi Eğitimi ve Bektaşilik", *Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, C. VIII/24, Kış 2002, s. 113-131.

Erdoğan, Mehtap. "Yeniçeriliğin Kaldırılışına Dair Tarihi ve Edebî Bir Eser: Emâre-i Zafer", *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*,

Evliya Çelebi, *Seyahatname*, YKY, İstanbul 1999, C. II.

Frederick William Hasluck. *Christianity And Islam Under The Sultans*, Vol II, At The Clarendon Press, Oxford, 1929, C. II.

Goodwin, Godfrey. *Yeniçeriler*, (Çev. Derin Türkömer), Doğan Kitapçılık, İstanbul, 1991.

Gündüz, İrfan *Osmanlılarda Devlet-Tekke Münasebetleri*, Seha Neşriyat, İstanbul, 1989.

Güzel, Abdurrahman. "Hacı Bektaş Veli'nin Hayatı ve Eserleri", *Türk Kültürü Ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, http://www.hbektasveli.gazi.edu.tr/dergi_dosyalar/01-15-21.pdf

Hikayet-i İbda-ı Yeniçeriyân Ba Bereket-i Pir-i Şeyh Hacı Bektaş-ı Veli-i Müsliman Thomas Chambert 1761.

İbn Battuta, *Seyahatname*, YKY, İstanbul, 1983.

Kavânîn-i Yeniçeriyân, Süleymaniye- Esad Efendi Ktp. , nr. 2068: 4a.

Koca, Şevki *Öndeng Songung Gürgele Bektaşî Kültür Argümanlarına Göre Yeniçeri Ocağı ve Devşirmeler*, Nazenin Yayıncılık, İstanbul, 2000.

Koçak, Yunus. "(10 Nisan İçin) Tarihte, Asayiş ve İdare Şekillerine Göre Zabıta", http://www.caginpulisi.com.tr/v1/yazdir.php?art_id=1316, erişim tarihi, 18. 10. 2010

- _____, “On Nisan Polis Teşkilatı Kuruluşu”, <http://www.caginpolisi.com.tr/100/50-51-52.htm>, erişim tarihi, 18. 10. 2010
- _____, Oğuzların Anadolu’da Dergahları, <http://www.caginpolisi.com.tr/55/25-26-27.htm>
- Koçu, Reşad Ekrem. *Yeniçeriler*, Koçu Yayınları, İstanbul, 1964.
- Köse, Metin Ziya. “Yeniçeri Ocağı’nın Bektaşîleşme Süreci ve Yeniçeri- Bektaşî İlişkileri”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 49, (Kış 2009). s. 195-204.
- Küçük, Hülya. *Kurtuluş Savaşı’nda Bektaşîler*, Kitabevi Yayınevi, İstanbul, 2003.
- Mélikoff, İrene. *Uyur İdik Uyardılar Alevîlik-Bektaşîlik Araştırmaları*, (çev. Turan Alptekin), Cem Yayınevi, İstanbul, 1993.
- Neşri, *Tarih*, İstanbul 1949, 62a, 198
- Ocak, Ahmet Yaşar. “Din”, *Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi*, II, (Edi. E. İhsanoğlu), IRCICA, İstanbul 1998.
- _____, *Türk Sufiliğine Bakışlar*, İletişim Yayınları, İstanbul 2007.
- Öz, Baki. *Bektaşîlik Nedir?* İstanbul, 1997.
- Özcan, Abdülkadir. “Osmanlı Askerî Teşkilâtı”, *Osmanlı Devlet Ve Medeniyeti Tarihi*, I, (Editör: E. İhsanoğlu), IRCICA, İstanbul, 1994.
- Soyyer, A. Yılmaz. *19. Yüzyılda Bektaşîlik*, Akademi Kitabevi, İzmir, 2005.
- Şahin, Haşim. “Seyyid Ali Sultan (Kızıldeli) Üzerine Bir Literatür Değerlendirmesi”, *Türk Kültürü Ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* Yıl 2010, Sayı 53, s. 17-33.
- Şirvanlı Fatih Efendi, *Gülzâr-ı Fütûhât* -Bir Görgü Tanığının Kalemîyle Yeniçeri Ocağının Kaldırılışı (Haz. Mehmet Ali Beyhan), Kitabevi, İstanbul, 2001.
- Tozlu, Selahattin “Osmanlı Arşiv Belgelerine Göre Kızıldeli (Seyyid Ali Sultan) Zaviyesi (1826-1852)”, *Türk Kültürü Ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* yıl 2010, sayı 53, s. 127-151.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. *Osmanlı Devleti Teşkilatından Kapukulu Ocakları I Acemi ve Yeniçeri Ocağı*, Türk Tarih Kurum Basımevi, Ankara 1984.
- Yücer, Hür Mahmut. *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf (19. Yüzyıl)*, İnsan Yayınları, İstanbul, 2003.